

דף שבועי

בס"ד

פרשת נשא, תשפ"ה, מספר 1621

להרחיב את מעגל הקדושה

ברוך ברזל

שהארציות אינה מוכרחה להתבטל אל מול ההתעלות הרוחנית. כך או כך, בהיעדר דיאלוג פנים מקראי, נפרש לפנינו דיאלוג בין שכבות המסורת השונות.

קדושת החטא

ומהי עמדת התורה? האם התורה מסויגת מהנזירות? התשובה די נחרצת. שלוש פעמים נאמר כי הנזיר הוא **קדוש לה'**, ואף הכתוב מוסיף "כי נזיר אֶל־לִהְיוֹ עַל רֹאשׁוֹ" (במ' ו:ז); סופרלטיב הרואה בנזירות סמל להשראת השכינה על ראשו של הנזיר. אם כך, קריאה תמימה של הפרשה אינה מותירה מקום רב לספק: על פי פשוטו של מקרא, ובניגוד לגישת חז"ל, הנזיר אינו חוטא; אדרבה – הוא קדוש.

אין זה חריג; הרי ידוע שחז"ל לא תמיד כיוונו לפשוטו של מקרא. אך בכל זאת, מדוע נדרש הנזיר, הקדוש על פי התורה, להקריב קורבן חטאת? מהו בכל זאת חטאו? ייתכן שהתשובה טמונה בכך, שבניגוד לאמור לעיל, למצוות נזיר יש אזכורים קודמים.

הדיאלוג הפנים מקראי

האם מצוות הנזיר בפרשתנו אכן יחידאית? אם נדייק בפרטי המצווה, ובאופן שבו היא מתוארת, נגלה שגם הנזירות, כמו יתר מצוות התורה, היא חלק מדיאלוג, ומופיעה, למעשה, בגרסה שונה, עוד לפני פרשתנו; כבר בספר ויקרא. כדי לראות זאת נתמקד בשלוש הפרישות שאליהן הנזיר מתחייב (במ' ו:ד-ז): איסור שתיית יין – "מכל אשר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיֵּין... לא יאכל", איסור גילוח ותספורת – "קֹדֶשׁ יִהְיֶה גִדְּל פְּרַע שְׁעָר ראשו", ופרישה מטומאת המת – "עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא, לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאִחָתוֹ לֹא יִטְמָא לָהֶם בְּמָתָם כִּי נִזְר אֶל־לִהְיוֹ עַל רֹאשׁוֹ".

שלושת האיסורים האלה אינם חדשים. הם מופיעים במילים כמעט זהות כבר בספר ויקרא, ביחס לחיובי הפרישות של הכהנים, ובפרט ביחס לחובות המיוחדות של הכהן הגדול. על הכהנים נאסר לשתות יין בבואם אל הקודש, וכן נאסר עליהם להיטמא למתים. התורה מצווה על הכהן הגדול: "עַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא, לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטְמָא" (וי' כא:יא) – מילים החוזרות בצורה כמעט מדויקת בקשר לחובת הנזיר. גם המוטיבציה לפרישה נשענת על אותו דימוי: "כִּי נִזְר שָׁמֶן מִשְׁחַת אֶל־לִהְיוֹ עָלָיו" (וי' כא:יב). פרטי המצווה, הביטויים המילוליים, ואף הדימויים המטפוריים, מתווים קשרים ברורים בין מצוות הנזיר

סיפורי התורה, חוקיה ומצוותיה מופיעים, ככלל, יותר מפעם אחת לאורך המקרא, ולעיתים בוורסיות שנראות כסותרות. כך, למשל, בשולי הפרשה, התורה מצווה לשלח את כל הטמאים מן המחנה: "צֹא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זֶב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ" (במ' ה:ב). מצווה זו חוזרת על עקרונות טהרת המחנה שפורטו זה מכבר בספר ויקרא, אלא שבספר ויקרא התיאור שונה. שם מפורטת היררכיה של מחנות – מחנה המשכן, מחנה הלויים ומחנה ישראל, שלכל אחד מהם דרישות טהרה ייחודיות (רש"י שם). בפרשתנו, לעומת זאת, יש לשלח את כל הטמאים מן המחנה. המחנה הוא אחד. הטומאה היא אחת. בלא מדרג.

ניתן כמובן ליישב את הסתירות, כפי שאכן נטו חכמים לעשות בפרשנותם, אולם ראשית – ראוי בעיניי להכיר בעצם קיומן. הניגודים הפנימיים הללו, האופייניים כל כך לסגנון המקראי, מסייעים, להבנתי, לשרטט את המורכבות של הסיפורים ושל המצוות. האזכורים המאוחרים עשויים לפרש מחדש את אלו המוקדמים, לשפוך עליהם אור, ולייצר דו-שיח פנימי. זוהי ליבה של הדיאלקטיקה הפנים מקראית.

מצווה יחידאית

לאור זאת, מצוות הנזיר, חידוש של פרשת נשא, יוצאת דופן, שכן אין לה רמז בשום מקום אחר בתורה. אכן, זהו חידוש מקורי של ספר במדבר. את הדיאלוג ביחס למצווה זו אנו מוצאים דווקא מחוץ לתורה – במסורת הנביאים ובחז"ל.

הנביאים, כך נראה, ראו באור חיובי את הנזירות. עמוס, למשל, משווה את הנזירים לנביאים (ב:יא), ומגילת איכה רואה בהם מודל לניקיון כפיים: "זָכוּ נְזִירֶיהָ מִשְׁלָג צָחוּ מִחֶלֶב" (ז:ד). חכמים, לעומתם, ידועים בביקורתם על הנזירות (נזיר ג ע"א), ומדגישים את העובדה שעל הנזיר להקריב קורבן חטאת בסוף ימי נזירותו. כלומר, לטענת חז"ל, בנזירות יש גם חטא. ייתכן ששורש הביקורת נטוע בכך שלעיתים הנזיר מונע מיוהרה ומרצון להתהדר. אפשרות אחרת היא שחז"ל הסתייגו מהפרישות עצמה, מתוך תפיסה

* פרופ' ברוך ברזל, המחלקה למתמטיקה, אוניברסיטת בר-אילן.

בהקשר זה, לקורבן השלמים שמקריב הכוהן יש טביעת אצבע ייחודית. בניגוד לנהוג בקורבן שלמי תודה, היחיד מבין הקורבנות המוקרב על חמץ (וי' ז:ב), הכוהן הגדול מקריב את קורבנו ביום הכתרתו על מצות בלבד. ככל הנראה, כדי לבטא את השמחה המסויגת של מעמד ההכתרה; שמחה המהולה בחרדה. הנקודה הקריטית היא, שגם הנזיר, בסוף ימי נדרו, מקריב בדיוק את אותם הקורבנות. הוא אינו מקריב רק חטאת, אלא את הסט המלא – חטאת, עולה ושלמים. ועל קורבן השלמים הוא אינו מקריב חמץ, אלא "זֶבַח שְׁלָמִים עַל סֵל מִצֹּחַ" (במ' ו:ז), ממש כמו הכוהן הגדול ביום הכתרתו. אם כן, הדגש אינו על קורבן החטאת דווקא, אלא על שחזור מלא של טקס ההכתרה של הכוהן הגדול.

לפיכך, פרשת הנזיר מתייחסת באופן ישיר למצוות של קדושת הכוהנים – בפרטיה ההלכתיים, בהרמזים המילוליים ובתוכן הטקסי שלה. היא אינה יחידאית, אלא חלק מהדיאלוג הפנים מקראי, ועיקרה – הרחבת מעגל הקדושה. לאחר תקופת חניכה של ימי הנזירות, היא מאפשרת לשחזר את טקס הכתרת הכוהן הגדול. אך הפעם – על כל איש או אישה אשר יפליאו לעמוד בנזירותם.

מעגל הקדושה

אותה רוח של הרחבת מעגל הקדושה עשויה לבאר גם את הדיאלוג שבו פתחנו: "צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש" (במ' ה:ב). בשונה מהכתוב בספר ויקרא, חומש במדבר אינו מתייחס להיררכיה של המחנות. המחנה כולו קדוש, ולפיכך יש להפריש את הטומאה מכל המחנות כאחד. אם כן, פרשת הנזיר מרחיבה את המעגל האנושי של הקדושה, וכהשלמה – פרשת שילוח הטמאים מהמחנה מרחיבה את הסימבוליקה הגיאוגרפית של הקדושה. התורה, אם כן, מדברת בריבוי קולות. היא מבטאת, דרך אותו דיאלוג פנימי, את המורכבות ואת הערכים המתנגשים. האקסקלוסיביות של הקדושה, ברוח מצוות הכוהנים, שומרת על הייחודיות שלה, מסמנת מנהיגות דתית, ובונה סולידריות חברתית סביב מוקד אחד – המשכן ומשרתיו הכוהנים. לצד זה האינקלוסיביות של פרשת הנזיר מאפשרת דמוקרטיזציה של המרחב הדתי, נותנת לכל אינדיווידואל את הזכות לגעת בקודש, ומכוננת עולם דתי פתוח, שוויוני ומקבל.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא

לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של

אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

למצוות הכוהנים – אלו הן מצוות הפרישות, או בשפה אחרת: **מצוות הקדושה**.

אם כן, פרשת הנזיר אינה יחידאית. גם היא, כמו כמעט כל מצוות התורה, חלק מדיאלוג פנימי. אומנם, מושג "הנזיר" לא הוזכר בשום מקום אחר בתורה, אך שורת המצוות של הנזיר אינה חדשה; היא מפורטת כבר בספר ויקרא תחת הכותרת של מצוות "הכוהן". שתי הכותרות – נזיר וכוהן – אינן תופסות את מהותן של המצוות. הכותרות הללו מטעות אותנו לראות בהן מצוות שונות ויחידאיות, בזמן שהן למעשה שני מופעים של אותה מצווה. הכותרת הראויה היא "מצוות הקדושה", ובהן מפורטים שלושה דברים שמי שחפץ בקדושה חייב לפרוש מהם: היין, התער והטומאה.

לב הדיאלוג בין המצוות נוגע בשאלת מעגל הקדושה. הציטוטים שהבאנו מספר ויקרא מתמקדים בקדושת הכוהנים, ובפרט – בקדושת הכוהן הגדול. פרשתנו, לעומתם, מבקשת להרחיב את המעגל: "אִישׁ או אִשָּׁה כִּי יִפְּלֹא לְנֶדֶר נָזִיר לְהִזְיֹר לָהּ" (במ' ו:ב). המצווה, כאמור, אינה חדשה, אולם הפרשנות שלה בפרשתנו מכילה יותר, ומאפשרת לכל איש או אישה לקבל על עצמם מקצת ממצוות הכהונה. זהו לב הדיאלוג הפנים מקראי. על פי ספר במדבר: לכל איש ולכל אישה קיימת ההזדמנות להסתופף במעגל הקדושה.

ההכתרה

האנלוגיה בין הנזיר לכוהן נשברת באיסור הגילוח. המילים עדיין אותן מילים, אך המצווה הפוכה: על הנזיר לגדל פֶּרַע שְׁעַר רֹאשׁוֹ, ואילו על הכוהן הגדול לפעול הפוך: "אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרֹעַ" (וי' כא:ז). להערכתך, הסיבה נעוצה בכך שימי הנזירות אינם עיקר המצווה. כאמור, הדגש בפרשה אינו על מצוות הנזיר, אלא על מצוות הקדושה – כיצד יכול אדם להיכנס אל הקודש. לפיכך, ימי הנזירות הם רק המבוא, כעין תקופת חניכה. השיא מגיע עם סיום ימי הנזירות, שאז נדרש הנזיר לגלח את כל שעריו, ממש כשם שהכוהנים נדרשים לעשות לקראת כניסתם אל הקודש.

בכך גם מתבאר, מדוע הנזיר מקריב קורבן חטאת בסוף ימי הנזירות. כדי להבין זאת עלינו להקביל שוב את קורבנות הנזיר לאלו של הכוהנים. ביום כניסתו לתפקיד, הכוהן הגדול מקריב שלושה קורבנות: שלמי תודה, עולה וחטאת (וי' ח'). ההרכב הזה של הקורבנות מייצג, להערכתך, את ההדרכה הרגשית הניתנת לכוהן לקראת כניסתו אל התפקיד שבקדושה. שלמי תודה הוא קורבן של שמחה והודיה, ולצידו החטאת והעולה הם קורבנות של כפרה. התורה משדרת לכוהן שעליו לשמוח ולהודות על הזכות לשרת בקודש, אך עם זאת, אל לו לחטוא בזיחות. עליו לדעת, שלמרות מעמדו המיוחד הוא אינו חף מחטא ואינו מחוסן מכישלון. ברוח זו, שילוב הקורבנות מעצב טקס הכתרה שבמהותו רגשות מעורבים של שמחה וחרדה; שמחה על הייעוד והבחירה, וחרדה וכובד ראש מחמת האחריות שבכניסה אל הקודש. אין אדם שאין בו חטא. אין אדם שאין לו על מה לכפר.